

**PAPA PAA –
Fairtrades inverkan på kvinnors empowerment i
kakaokooperativet Kuapa Kokoo**

**Linda Karlsson
Nathalie Wendelblom
Anna Öqvist**

**Röda Korsets Folkhögskola
Augusti 2014**

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
SYFTE	1
FRÅGESTÄLLNING	1
METOD	1
BAKGRUND	2
KAKAO I GHANA	2
COCOBOD	2
FAIRTRADE I GHANA	3
EMPOWERMENT	4
KVINNORS SITUATION I AFRIKA	5
KOOPERATIVET KUAPA KOKOO	5
KUAPA KOKOO	5
DIVINE CHOCOLATE LIMITED	6
INTERVJU MED DISTRIKTSMANAGERN YAW OWUSU-ANSAH / DEPOT ASIKUMA	6
INTERVJUER MED ODLARE	7
MANTE	7
ASUOKO	8
FAIRTRADE-ODLARNNA AMA FATIMA OCH YAW IBRAHIM I KUNTANASI	9
KVINNOGRUPPEN I KUNTANASI (THE WOMEN'S GROUP)	9
CECILIA APPIANIM	11
DISKUSSION & SLUTSATS	12
KÄLLFÖRTECKNING	15
BILAGA 1	17
INTERVJUFRÅGOR	
BILAGA 2	18
FAIRTRADE-KRITERIER FÖR SMÅSKALIGA ODLARE	
BILAGA 3	19
KOOPERATIV- STRUKTUR & HISTORIA	
BILAGA 4	21
KUAPA KOKOOS STRUKTUR	
BILAGA 5	22
KUAPA KOKOO FARMERS UNION:S DIVISIONER	

INLEDNING

Kakaodling är en stor och viktig inkomstkälla för länderna i Västafrika. Ghana och Elfenbenskusten står för 30% respektive 40% av den globala kakaoproduktionen. Nio utav tio Fairtrade-odlare i Västafrika finns i Ghana eller Elfenbenskusten, resterande är från Sierra Leone, Kamerun, Togo, och Sao Tomé och Príncipe. Ungefär 140 000 kakaodlare i Västafrika är Fairtrade-certifierade. I denna region brukar en odlare i medeltal 2,6 hektar odlingsmark, med andra ord en liten areal med tanke på att det är deras huvudsakliga inkomstkälla.

För närvarande odlar 1,6 miljoner människor, av Ghanas totala befolkning på 24,2 miljoner, kakao och många fler är involverade i därtill relaterade industrier. Kakao odlas i sex regioner och när produktionen var som högst stod den för ca 66% av Ghanas totala bytesbalans med utlandet, men denna har nu minskat till ca 35-40%. Kakao har varit och är fortfarande Ghanas viktigaste jordbruksgröda.

Trots Ghanas demokratiska stabilitet och kontinuerliga ekonomiska tillväxt exkluderas kvinnorna från det politiska systemet. Kvinnor har full rättighet att delta i lokala och nationella val men på grund av att det är mest män som besitter poster med makt och på grund av kvinnans traditionella roll i samhället, förhindras många kvinnor i Ghana att utöva sina rättigheter. I parlamentsvalet år 2012 vanns bara 30 av 275 platser (10,9%) av kvinnor och endast 134 av 1332 som kandiderade till valet var kvinnor. 18% av ministerposterna innehas av kvinnor. När situationen är som ovan beskrivet i centrum av ett lands styre, kan man ana vilka ringar de sprider på vattnet ut till landsbygden. Traditionen respekteras än mer ute på glesbygden och att utmana roller som funnits i generationer är ingenting man gör i en handvändning. Kvinnor ses traditionellt som dem som tar hand och hushåll och barn och de förväntas inte vara karriärsdrivna eller intresserade av att bidra till den egna familjens eller nationens utveckling. Medan regeringar har en ansvarsfull uppgift i detta genom att skapa ett politisk ramverk som gynnar kvinnornas inträde och möjligheter, har också det civila samhället och utbildningsväsendet en viktig roll i att stärka kvinnornas egenmakt och engagera männen i processen. Amerikanen Brigham Youngs citat är flitigt använt och har visat sig vara sant i otaliga studier; *“If you educate a man you simply educate an individual, but if you educate a woman, you educate a nation”*.

SYFTE

Syftet med fältstudien och denna rapport är att få en ökad förståelse för Fairtrade samt kakaokooperativet Kuapa Kokoos funktion och dess eventuella inverkan på stärkandet av kvinnornas ställning och deras egenmakt (empowerment).

FRÅGESTÄLLNING

Har Fairtrade påverkat och ökat kvinnornas egenmakt (empowerment) i kooperativet Kuapa Kokoo? I så fall hur?

METOD

Denna studierapport och dess resultat bygger på ett tio dagar långt fältbesök under vilket det genomfördes intervjuer med och observationer av personer knutna till kooperativet Kuapa Kokoo och till kakaodling generellt. Under fältbesöket intervjuade vi odlare, myndigheten COCOBOD, distriktsmanagern för Kuapa Kokoo i Asikuma, hövdingen i Kuntanasi, borgmästaren i Asikuma med flera. Vår kontaktperson, informant och tolk, Cecilia Appianim, själv uppköpare och distriktspresident inom Kuapa Kokoo, utgör en viktig del av studien då i princip all kommunikation med odlarna gick igenom henne samt att mycket information om Kuapa Kokoo kom direkt från henne.

BAKGRUND

KAKAO I GHANA

Under 1930-talet satte Ghanas regering upp ett inköpsmonopol för all kakao som produceras i Ghana. Detta organ, först under kolonial kontroll och sedan den oberoende ghananska regeringen, var avsett för att skydda bönderna från prisfluktuationer. Då de inte riktigt lyckades ge ett bättre pris till bönderna, fick de ytterligare hjälp från andra organ som inrättats av regeringen (dessa som nu kallas COCOBOD), såsom ett forskningsinstitut och en kvalitetskontrollavdelning. Det är delvis dessa tjänster som har bevarat Ghanas rykte om hög kvalitetskakao. Detta gör att det i Ghana råder en speciell situation vad gäller prissättningen av kakao. Odlarna får ett fast pris per säck som sätts av statliga COCOBOD (se nedan). Idag ligger priset på 212 cedis (ca 480 SEK) per säck (62,5 KG).¹ Ghana producerar idag mellan 800 000-1 000 000 ton kakao per år, det vill säga mellan 12,3 och 15,4 miljoner säckar per år. Den senaste uppdaterade siffran på COCOBOD:s hemsida är 649 000 ton per år (2009) men produktionen har ökat märkbart sen dess.

Den absoluta majoriteten av alla farmer är små till ytan, ca 0,5-3 hektar. Några undantag med upp till 5 hektar finns men de är sällsynta. Ett av problemen är markindelningen och dess splittring i Ghana. På grund av tidigare motsättningar, och till och med krig, har marken delats upp i icke så effektiva former och det är svårt att ta sig ur denna struktur på grund av komplicerade ägandeformer och rättigheter. Det finns dessutom inga tydliga officiella kartor över markområden som skulle uppvisa exakt var gränserna för ägande går.

COCOBOD

Ghana Cocoa Board (förkortat COCOBOD) etablerades år 1947 och har som huvudsakligt uppdrag att på det mest kostnadseffektiva sättet uppmuntra och underlätta produktion samt bearbetning och marknadsföring av god kvalitetskakao, kaffe och sheanötter. Funktionerna för COCOBOD centreras till områden för produktion, forskning, vidareutbildning, intern- och extern marknadsföring samt kvalitetskontroll.

Vi fick möjlighet att träffa Ankamah A. Samuel, Regional Extension Officer på divisionen Cocoa Health and Extension Department (CHED), som berättade mer om deras arbete. CHED utbildar så kallade "extension officers", vars uppgift är att utbilda odlare i odlingsteknik så att skörden blir optimal. Till CHED:s uppgift hör också att utbilda odlarna i frågor som rör barnarbete, women empowerment, gödningsmedel och bekämpningsmedel. Det finns en så kallad "officer" per 52 000 odlare, vilket visar på en stor underbemanning.

CHED driver även den så kallade "Farmers Business School" (FBS) som är en fem dagars utbildning som ges till alla kakaoodlare i Ghana. 30 personer deltar per gång och en tredjedel av dessa skall vara kvinnor (det är dock oklart hur det följs upp i praktiken). 68 000 odlare har genomfört denna utbildning som startade för tre år sedan. Denna utbildning har tre huvudkoncept; "business skills", "knowledge" och "business attitude". De strävar efter att lära ut det affärsmässiga i kakaoodlingen så att odlarna skall kunna ta med det tänket i sin vardag. De lär sig enkel redovisning och hur de ska mäta sin mark. Det måste finnas minst tio i gruppen som är läs- och skrivkunniga och som kan hjälpa dem som är analfabeter, vilket ca 60% av odlarna är. COCOBOD skickar även ut nyhetsbrev via sms (CocoaLink), som till exempel kan handla om vikten av skugga för plantan. På sikt planerar de att börja utbilda odlarna i datoranvändning och i förlängningen även införa e-learning.

---

¹ Ett positivt besked är dock att vi efter vår hemkomst från Ghana fått vetskap om att COCOBOD sannolikt kommer att höja priset till ca 350 cedis per säck.

På frågan om, och i så fall hur, kvinnornas roll förändrats genom åren, tar Samuel (efter Cecilias påminnelse) upp att kvinnorna har; *”rest sig betydligt den sista tiden och vågar nu ta plats och kandidera för ledarpositioner”*. Tidigare stod de i bakgrunden, men de har nu klivit fram och deltar aktivt i både valprocesser samt i den affärsmässiga delen. Han har själv haft en kvinnlig chef på COCOBOD som har klättrat i rang och som idag sitter på huvudkontoret. Vidare lyfter han fram den välbekanta frasen som även nämndes i inledningen; *”if you educate a man you educate one person, if you educate a woman you educate a nation”*. Han betonar kvinnors förmåga att hantera pengar och deras kapacitet att ta hand om både familjen och ekonomin. Han lägger stark vikt på dem som samhällets grundpelare för den fortsatta utvecklingen framåt.

Vad gäller samarbetet med Kuapa Kokoo säger Samuel att det är starkt och han anser att de är mer affärsinriktade än andra kooperativ. De sticker ut jämfört med andra producenter tack vare sin struktur och de förmåner de får som medlemmar i kooperativet (bland annat premien). Han menar också att kvaliteten på Kuapa Kokoos kakao är bättre än andras tack vare Kuapa Kokoo-odlarnas fördjupade kunskaper i odlingsteknik och hit kan även arbetet som görs innan Fairtrade-certifieringen (under sex månader) tänkas höra.

När vi frågar vad marknadspriset på kakao är idag säger han en smått svindlade summa på 3300 USD per ton. Detta kollade vi även upp på råvarubörsen (se källförteckningen). Det betyder att COCOBOD har en marginal på ca 2000 USD per ton. På frågan varför marginalen är så stor får vi svaret att man strävar till att *”close the gap”* inom de kommande två åren. Ambitionen är att ca 70% av marknadspriset skall gå till odlaren, dock ligger det nu på 40%. Han verkar själv aningen förvånad och räknar ut att odlarna egentligen skulle kunna få 400 cedis per säck (istället för dagens 212 cedis)*. När vi frågar vad marginalen går till säger han till bekämpningsmedel och gödningsmedel och till utbildningar både till odlare och COCOBOD:s egen personal. COCOBOD förser även odlarna med säckarna som kakaon packas och transporteras i. Vidare säger Samuel att det är konsumenterna som avgör i vilken takt Fairtrade-arbetet kan fortskrida och utvecklas till att gynna odlarna ännu mer. Han tror att Fairtrade sakta men säkert kommit för att stanna.

*Se sid 2 ang nytt pris.

FAIRTRADE I GHANA

I Ghana etablerades Fairtrade år 1993 och de första certifierade kooperativet var en samling småskaliga kakaoproducenter, de som då utgjorde Kuapa Kokoo. Kuapa Kokoo erhöll sin certifiering år 1995. År 1996 certifierades det första bananplantaget. Detta har följts av mango, ananas, cashewnötter, sheanötter och kokosnötter.

Faktaruta: Fairtrade-kakao i Ghana

Antal certifierade organisationer	11
Antal certifierade odlare	95 900
Producerad certifierad kakao, ton	45 800
Areal som brukas för FT-produktion, hektar	146 800
Försäljning av FT-kakao 2012-2013, ton	31 300
FT-premie 2012-2013, €	4 842 400
Odlingsareal per odlare, medeltal, hektar	1,6

Illustrerande fakta över varför Fairtrade behövs inom kakaoidustrin:

Uppdelning av det slutliga försäljningspriset på choklad som *inte* är Fairtrade

1980-talet	År 2011
50% till tillverkaren av chokladen	70% till tillverkaren av chokladen
12% till grossister	17% till grossister
16% till odlare	6% till odlare
22% till diverse (mellanhänder)	7% till diverse (mellanhänder)

Ernest Adzim, "Liasion officer" på Fairtrade Labelling Organization (FLO) i Ghana menar att en av fördelarna med Fairtrade är att det uppmuntrar till organisering. Detta leder till att många småskaliga producenter får starkare röster tillsammans i grupp och på detta sätt lättare får tillgång till krediter eftersom de tillsammans kan få ihop en garantisumma för ett lån. En annan stor fördel är premien som betalas ut till odlarna efter att slutprodukten är såld. Enligt Ernest har premien fungerat som ett bränsle som har accelererat förändringen för odlarna. Premien används exempelvis till att betala skolavgifter, stipendier, sjukförsäkringar, datorer, bygga skolor och infrastruktur. Ernest ger ett exempel på ett samhälle som tidigare hade sin skola under ett träd, och därför inte kunde locka till sig lärare. De byggde en skola för premien och detta gjorde att lärare ville jobba där och därför har närvaron fördubblats. De har även kunnat dela ut stipendier till sina studenter.

Den största utmaningen för Fairtrade är enligt Ernest marknaden och den otillräckliga efterfrågan på Fairtrade-produkter. Försäljningen är helt beroende av efterfrågan av Fairtrade-märkta produkter i "väst". Om konsumenterna inte köper och efterfrågar Fairtrade säljs det inte och odlarna får ingen premie. Även certifieringsavgiften på minst 500 EUR utgör ett problem för producenterna. Här finns en så kallad "Producer Certification Fund" till odlarnas hjälp där de får möjlighet att låna upp till 75% av avgiften år ett och 25% år två.

Vidare betonar Ernest ordet "empowerment" starkt och säger att det är nyckeln till utveckling. I synnerhet vad gäller kvinnor har Fairtrade haft en stor inverkan på deras möjligheter att påverka och delta i beslutsfattande processer, både vad gäller sina egna liv och samhällets framtid. Fairtrade uppmuntrar deltagande i alla led, vilket i synnerhet för kvinnor är mot traditionen där de hittills hållits tillbaka i offentliga sammanhang. Genom workshops, andra utbildningar (batikfärgning, tvåttillverkning och matlagning) och samtal har kvinnornas självförtroende byggts upp så att de nu vågar ta plats och stå upp för sig själva och sina åsikter. Deras empowerment har ökat då detta ger dem en möjlighet till inkomster när det inte är säsong för kakaon. Det har även satsats på information om preventivmedel, HIV-tester och mammografi-screening.

EMPOWERMENT

Det är lite svårt att översätta termen empowerment, men på svenska brukar den vanligtvis översättas till egenmakt eller självbestämmande. Dock kan den ha olika innebörd runtom i världen. Empowerment kan associeras med begrepp som till exempel kontroll, egenstyrka, egenmakt, självtillit, egna val, liv i värdighet och frihet.

Den ekonomiska tillväxten är en viktig del för utveckling men inte den enda. Det går inte att motarbeta fattigdom enbart genom ökad ekonomisk tillväxt. Grundtanken med empowerment är att de som lever i fattigdom själva ska kunna ta sig ur fattigdomen och bidra till sin och landets utveckling, att öka sitt självförtroende och att de får komma till tals. Naturligtvis måste då makthavare inkludera dem i både planerings- och beslutsprocesser av

sådant som påverkar deras liv, annars kommer de alltid att känna sig exkluderade i samhället. När detta görs kommer samhällen att utvecklas och ekonomier att växa. Har man empowerment som utgångspunkt kommer utvecklingen inte att ske på bekostnad av de fattiga, de kommer tvärtom att vara och känna sig inkluderade! Fairtrades vision är en världshandel med rättvisa villkor, där producenter i utvecklingsländer har möjlighet att skapa sig en trygg och hållbar tillvaro, i vilken de kan utvecklas och bestämma över sin egen framtid.

KVINNORS SITUATION I AFRIKA

I en artikel från den 23:e juli 2014 säger Venge Nyirongo, från UN Women's Economic Empowerment Section, följande; *"Globalt utgör kvinnor cirka 43% av arbetskraften inom jordbruket. Deras hängivenhet till både mat och exportgrödor är hög, även om avkastningen som realiserar från marknaden gynnar män mer än kvinnor"*. The African Development Bank uppskattar att 90% av Afrikas mat produceras av kvinnor, trots det faktum att få kvinnor har laglig rätt till marken där de arbetar. Landsbygdskvinnornas bidrag till Afrikas jordbruk är viktigt för överlevnaden och framgången för deras familjer och lokala samhällen men också för nationella ekonomier. Detsamma gäller även för fattigdomsbekämpningen och den hållbara utvecklingen. Men trots den katalytiska roll de spelar, förblir kvinnor i stort sett osynliga.

Landsbygdskvinnor möter begränsad tillgång till mark, insatsvaror i jordbruket, finansiering och krediter, rådgivningstjänster och teknik, vilket i sin tur begränsar deras jordbruksproduktion. De har större svårigheter än män att till exempel få tillgång till offentliga tjänster, social trygghet och arbetstillfällen på grund av kulturella normer, institutionell och social diskriminering och säkerhetsfrågor som begränsar och inskränker deras tillträde. Till exempel tillhandahålls färre finansiella tjänster för kvinnliga jordbrukare än deras manliga motsvarigheter; på landsbygden i Afrika söder om Sahara innehar kvinnor mindre än 10% av krediterna tillgängliga för småbruk. Landsbygdskvinnornas tillgång till mikrokrediter har gått framåt på senare år och kan bidra till att minska den enskilda fattigdomen, men det kan knappast stödja de transformativa förändringar som krävs för kvinnors kollektiva positionering som jordbruksproducenter och entreprenörer på landsbygden. Att sälja sina produkter till en marknad kan också vara en utmaning på grund av undermålig infrastruktur och brist på pengar. Dåliga transporter, som bara är en av utmaningarna de har, begränsar dem ofta till lokala marknader där de ofta inte kan förhandla bättre priser för sina varor.

KOOPERATIVET KUAPA KOKOO

KUAPA KOKOO

Med hjälp av den icke-statliga organisationen Twin Limited UK bildade en grupp odlare, ledda av Nana Frimpong Abrebrese, odlarkooperativet Kuapa Kokoo² år 1993 i samband med liberaliseringen av kakaoindustrin. Två år senare erhöll Kuapa Kokoo sin Fairtrade-certifiering. Anledningen till varför Kuapa Kokoo bildades var för att effektivisera verksamheten och för inte behöva sälja genom statens kakaorepresentanter utan själva kunna sälja sin kakao direkt till Cocoa Marketing Company (CMC). Denna myndighet skulle fortsätta att vara den enda exportören från Ghana.

Kooperativet arbetar med att förbättra sina ca 87 000 medlemmars sociala, ekonomiska och samhällsmässiga välbefinnande och öka deras empowerment inom dessa områden.

---

² Som betyder "bra kakaoodling" på det lokala språket twi.

Till Kuapa Kokoos kärnvärderingar hör transparens, demokrati, rättvisa, engagemang samt omsorg för de lokala samhällena. Kooperativet strävar även efter att öka kvinnornas deltagande i beslutsfattande processer på samtliga nivåer inom organisationen. I dagsläget är 32% av medlemmarna kvinnor. Motverkande av barnarbete och miljöhänsyn utgör också en viktig komponent i Kuapa Kokoos arbete.

Att registrera sig som odlare hos Kuapa Kokoo kostar idag 2 cedis (ca 4 SEK) för ett år. För att få sälja sin kakao till Kuapa Kokoo måste de ha varit medlemmar i sex månader. Under den perioden får de viktig utbildning och träning ute på farmen och i hemmet, vilket ligger till grund för certifieringen. De lär sig bland annat om fermenteringen och torkningsprocessen samt hur man tar på sig skyddskläder och hur man tar hand om avfallet. Odlarna informeras även om barnarbete och även deras barn får genomgå samtal och utbildning om detta.

Kuapa Kokoos organisationsstruktur finns beskriven i bilaga 4 och 5.

DIVINE CHOCOLATE LIMITED

Kuapa Kokoo utmärker sig tydligt från andra kooperativ inom jordbrukssektorn i och med att de har lyckats ta ett stort kliv uppåt i förädlingskedjan sedan de blev delägare i det brittiska chokladföretaget Divine Chocolate Ltd. Ju högre upp i förädlingskedjan man befinner sig desto bättre blir marginalen på produkten. Regeln snarare än undantaget är som bekant att producenter i utvecklingsländer endast befinner sig i botten av förädlingen (råvaran) där priset är som sämst.

Kuapa Kokoo startade Divine Chocolate Company år 1998. Efter att The Body Shop beslutat sig för att skänka sin andel aktier i Divine till Kuapa Kokoo, som ursprungligen ägde 33%, uppgick kooperativets ägandedel till 45%. Förutom att medlemmarna i Kuapa Kokoo får ta del av vinsten, så har de möjlighet att vara med och bestämma hur Divine ska produceras och säljas. Idag sitter två valda representanter för odlarna i Divines styrelse och ett av fyra styrelsemöten hålls i Ghana varje år. Odlarnas äganderätt i Divine var den första av sitt slag gällande Fairtrade-choklad. Medan Fairtrade ser till att odlarna får rätt betalt för sin kakao samt en extra inkomst (premien) att investera i sitt samhälle, ger ägandedelen i Divine dem en del av företagets vinst samt en starkare röst i kakaoindustrin. För räkenskapsperioden år 2013-2014 köpte Divine ca 1000 ton kakao av Kuapa Kokoo och betalade ut ca 28 600 € i dividender. Divines choklad säljs idag i tio länder.

Värt att nämna är att de flesta odlare i Kuapa Kokoo som vi träffade inte verkade känna till Divine, några hade en mycket begränsad kunskap om företaget och ett fåtal hade faktiskt smakat chokladen.

INTERVJU MED DISTRIKTSMANAGERN YAW OWUSU-ANSAH / DEPON ASIKUMA

På depon i distriktet Breman Asikuma, där kakao från 15 samhällen tas emot, träffade vi distriktsmanagern Yaw Owusu-Ansah. Kuapa Kokoo består av 52 olika distrikt och depon i Breman tar emot 500-600 säckar i veckan. Där får uppköparen, däribland vår kontaktperson Cecilia, betalt. Priset är i dagsläget 212 cedis per säck*, vilket är satt av den statliga myndigheten COCOBOD. Tidigare fick uppköparen inte betalt direkt utan var tvungen att vänta i 2-3 dagar på grund av dåligt kassaflöde inom Kuapa Kokoo. Detta har nu ändrats i och med ökad konkurrens från andra ghananska kakaoföretag som erbjuder betalning direkt plus en eventuell bonus som är högre än den som Kuapa Kokoo betalar. Det finns idag sex huvudsakliga konkurrenter till Kuapa Kokoo, och enligt Yaw tillkommer det nya kakaoinköpare hela tiden. Kuapa Kokoo Limited (KKL) i Kumasi delar ut periodvisa förskott till distriktscheferna enligt varje distrikts prognoser över hur mycket de kommer att köpa in

på ett år. På detta sätt kan de betala för säckarna direkt och vara konkurrenskraftiga. År 2013 såldes det 48 283 ton och för år 2014 är prognosen 62 500 ton. Kuapa Kokoo har idag en marknadsandel på 5,5 %. Hela Ghanas produktion uppgick år 2013 till 879 348 ton.
*Se sid 2 ang nytt pris.

När vi frågar om kvinnans ställning och om den har förbättrats (inget Yaw nämner självmant) säger han att den har förbättrats tack vare Fairtrade. Innan fanns det till exempel endast manliga uppköpare men nu finns det även många kvinnliga. Han säger också att kvinnorna är nu mera aktiva i aktiviteter som workshops och möten, det var de inte innan. Denna utveckling tycker han är positiv. Men enligt honom borde antalet workshops för kvinnor öka från de nuvarande 2ggr/år till fler, det räcker inte med dessa få gånger.

Att allt fler kakaoföretag vill börja med Fairtrade nämns som en utmaning av Yaw, innan var Kuapa Kokoo ensamma. Vissa företag erbjuder nu så höga bonusar som 10 cedis per säck, i jämförelse med Kuapa Kokoos 4 cedis per säck. Detta betyder att de andra företagen inte satsar på projekt utan delar ut hela eller största delen av premien i form av bonus till odlarna. Detta innebär mindre långsiktigt och konsekvent arbete för utveckling av samhällen. Kuapa Kokoo-odlare är bundna att sälja sin kakao endast till Kuapa Kokoo, de får inte sälja till andra företag. Han önskar att Fairtrade jobbade mer aktivt i hans område och enligt honom är Fairtrade; *"all about the premium and the bonus"* och dessa måste bli högre. En annan utmaning är valutakursen, säger han. Cedin har fallit mot dollarn de senaste åren (från 2,2 till 3) vilket betyder dyrare lån för Kuapa Kokoo. När vi till sist frågar vad han gör om fem år svarar han att han är förhoppningsvis kvar på Kuapa Kokoo. På Kuapa Kokoo lär man från och hjälper varandra. *"Det är en bra demokratisk struktur"*, avslutar han.

INTERVJUER MED ODLARE

MANTE

Mante är ett samhälle med ca 100 odlare och 1 900 invånare i byn. Av odlarna är fler kvinnor än män. De har varit medlemmar sedan år 1998, ca 15 år. De har för tillfället en kvinnlig vice ordförande, Anestina Adu. Med på mötet vi deltar i sitter också Michael Esa som inte är Fairtrade-odlare. Han är där för att observera och lära sig för att han önskar ansluta sig till Kuapa Kokoo och Fairtrade.

På frågan om vad skillnaden har varit för odlarna sedan de anslöt sig till kooperativet svarar många möjligheten att ge sina barn en högre utbildning. Bland annat Juliana Danson berättar att hon kunde skicka sina barn till "Senior High School" tack vare Kuapa Kokoo/Fairtrade. Många nämner även tillgången till bra redskap (machetes) som en stor fördel med att vara ansluten. De har även fått tillgång till rent vatten i byn, tidigare drack de från ån. Även broar och en kvarn har byggts för premiepengarna. Sekreteraren Aisisi säger att en av de största förändringarna för honom var möjligheten till förskott på gödsel. Det vill säga han kan köpa gödsel av kooperativet på kredit och sedan dras skulden av när han säljer sin skördade kakao till kooperativet. De nämner också tillgången till skyddskläder som ett plus. Detta års premie skall bland annat användas till att köpa in mer skyddskläder till alla. Presidenten Ernest tar också upp de demokratiska processerna som Fairtrade medför. Tidigare hade samhället inga val till exempel men det har de nu och alla får en chans att bli hörda och valda till olika positioner.

Vice presidenten Anestina säger att hennes medverkan i kvinnogruppen har stärkt henne (empowerment) och givit henne mod att delta i valet. Hon säger att de kapacitetsbyggande aktiviteterna, som till exempel workshops i bakning och trycka t-shirts, är viktiga och de är

också tillfällen för kvinnorna att mötas och bli starka tillsammans. Anestina säger samtidigt att kvinnorna i Mante behöver mer hjälp från kvinnogruppen och i det praktiska arbetet med empowerment. Kuapa Kokoo skall nu börja ha workshops, bland annat i tvåtillverkning, även i Mante. Att kvinnorna rest sig och blivit starkare och en aktiv del av samhället tycker männen är bra. Presidenten Ernest säger att kvinnorna tidigare inte deltog i aktiviteter och sysslor utanför hemmet. Nu gör de det, de tar för sig och kör till och med bil och kan bli piloter!

Kuapa Kokoo och Fairtrade har aktivt och konsekvent jobbat mot barnarbete i många decennier och det ser man nu resultat av i byn Mante. Där förekommer nu inget barnarbete. Under januari-april, när det inte är kakaosäsong, letar odlarna efter frukt, matbanan och cassava för att ta det till marknaden och sälja och på så sätt kunna försörja sig under dessa månader.

ASUOKO

Asuoko är en by där samtliga odlare är med i Kuapa Kokoo. De första odlarna gick med för åtta år sedan. Som anledningar till varför odlarna ville ansluta sig till Kuapa Kokoo nämner de bonusen, redskap, den mobila kliniken, den rättvisa invägningen, möjligheten att få utbildning, delta i workshops samt kapacitetsbyggandet. De lyfter även fram fördelen med att Kuapa Kokoo betalar för kakaon direkt vid invägning. *"Fairtrade ger rätt betalt och fuskar inte"* säger de. Även skyddskläderna och tillgången till bekämpningsmedlen nämndes. De får utbildning till exempel i hur de ska bespruta grödorna och hur de skall "sprida" kakaon under torkningsprocessen. En person nämner även möjligheten att ta lån.

I byn hjälps man även åt när det inte är säsong, januari-april, då det finns möjlighet att låna pengar av uppköparen som betalas vid skörd. Under denna period odlar de cassava, matbanan med mera. Eftersom det inte finns någon marknad i byn och det är för långt att ta sig till närmsta marknad, äter de mycket av det de odlat själva. Om någon till exempel insjuknar hjälper de varandra att bära grödorna till marknaden (ca 15 km bort) för att sälja dem där och på så sätt få pengar till sjukhustransport och medicin. Möjligheten att spara pengar under året är obefintlig.

Samtliga kvinnor äger sin odlingsmark som är 0,5-2 hektar. Denna mark är delad 50/50 med en markägare eller uppdelad i tre delar där två tredjedelar är kvinnans och resterande är markägarens. Kvinnorna hurrar och klappar när de berättar om sin egen mark. Tidigare hade mannen i huset all kontroll över hushållets pengar; mat, skolavgifter, mediciner etc. Kvinnorna hade inte en aning om förbrukningen och mycket "cheating" förekom säger de. Kvinnorna blev arga och bröt sig loss, mycket tack vare stöd och hjälp av Kuapa Kokoo i form av utbildning och kapacitetsbyggande. Nu har de full kontroll över sin och familjens ekonomi. Samtliga kvinnor i byn har deltagit i women empowerment-gruppen. De tar för sig i styret av lokalsamhället på ett annat sätt. Till exempel är kvinnorna nu först på alla möten, så var det inte innan när männen kallade till möte. Gällande women empowerment och hur det tagits emot av männen får vi svaret att männen först inte stöttade att kvinnorna hade sin egen mark men nu stöder männen kvinnornas framfart. De har insett att kvinnor kan hantera pengar, i motsats till dem själva, säger de. Alla förstår nu att de måste dela rättvist på pengarna och männen stöder kvinnorna fullt ut. Ett fåtal kvinnor uppger att de vill kandidera i valen inom Kuapa Kokoo. Vid förra valet var kommunikationen om tid och plats för valet dålig, vilket gjorde att många kvinnor inte deltog. Nästa år skall fler delta så att eventuellt fler kvinnor får högre positioner. Gällande utmaningar efterlyser kvinnorna mer utbildning. De vill ha kunskap om enkel bokföring och hur man sparar pengar.

FAIRTRADE-ODLARNAN AMA FATIMA OCH YAW IBRAHIM I KUNTANASI

Paret Ama och Yaw, som har sju barn, har varit medlemmar i Kuapa Kokoo i tre år. Anledningen till att de gick med i Kuapa Kokoo var att de hoppades på att deras barn kan få utbildningsstipendier och på grund av att det tidigare förekom fusk med invägningen av kakaon de sålde. Problemet med riggade vågar, som visade mindre vikt än det egentligen var, är något som många nämner som ett problem innan de gick med i Kuapa Kokoo. Som största skillnad upplever de tillgången till den mobila kliniken, redskap (machetes) och rent dricksvatten. Ama har sedan de blev medlemmar i Kuapa Kokoo skaffat sin egen odlingsmark. Detta gör att hon nu har full kontroll på sina egna inkomster, vilket inte var fallet innan då all inkomst gick till och sköttes av Yaw. Hennes pappa gav henne mark på knappt en hektar eftersom hon kände sig lurad på pengar av sin man innan.

På frågan om Yaw märkt någon skillnad hos Ama efter att hon gick med i kvinnogruppen är svaret väldigt tvekan, men efter ett tag säger han att hon tidigare mest tog hand om barn och hushåll medan hon nu är mera aktiv inom inkomstgenererande aktiviteter. Deras förhållande verkar jämlikt och de säger att de delar på alla sysslor hemma. Även deras son Richard instämmer; *"they help each other in all things"*. Mellan januari och april, när det inte är säsong för kakao, bakar Ama "kenke" (lokalt bröd) och säljer det. De odlar även matbanan, cassava och tomater för försäljning och för eget bruk. På frågan om de kan spara några pengar skrattar de högt och svaret är uppenbart; det blir inga pengar över. De har tagit del av FBS för ett år sedan och de kan nu räkna sina inkomster och utgifter men inget mer.

KVINNOGRUPPEN I KUNTANASI (THE WOMEN'S GROUP)

Vi möter 17 stycken kvinnor i Kuntanasi. Alla utom en kvinna och två män som också deltar, är medlemmar i Kuapa Kokoos kvinnogrupp. När vi frågar vad kvinnorna kunnat göra för sig själva och för sin familj nu som de inte kunde innan Fairtrade var många av svaren likartade. Det blev tydligt att det är för den tekniska utbildningen och verktygens skull, som de ser som en stor hjälp, som många har anslutit sig till Kuapa Kokoo/Fairtrade. Tack vare skolning i teknik kan de uppnå högre kvalitet på sina skördar och således sälja mer. Många nämner även att de nu kan utbilda sina barn tack vare ökade inkomster. Männerna i hushållen bryr sig inte om barnens utbildning enligt dem utan lägger istället pengarna på annat som nöjen och sprit. Således faller det på kvinnan att se till att barnen kan gå i skolan. Efter ett tag kommer diskussionen igång på allvar och då nämner några "women empowerment" som orsak till att de anslöt sig till Kuapa Kokoo och Fairtrade och även som det bästa med det. De säger att de har fått ökad makt över sina liv och är inte längre beroende av sina män. Bland annat Ester Edjim säger att när hon såg att kvinnor också kan ha yrken som lärare, jurister och kommittépresident blev hon inspirerad och insåg att hon också kan ta kontroll över sitt liv och ta avstånd från mannens oärliga handlande.

Tio av kvinnorna äger sin egen mark och kan således förvalta den och pengarna som de vill. Tidigare var många av dem beroende av sin man eftersom han skötte det tunga arbetet på farmen och även pengarna. I många fall var männen inte ärliga med hur mycket kakao de sålt, det vill säga de uppgav färre kg än vad som faktiskt sålts och kvinnorna blev lurade. Nu tack vare kapacitetsbyggande utbildningar och åtgärder via Fairtrade kan kvinnorna göra allt jobb själva och de är inte rädda för att hugga i, även i det fysiskt tunga arbetet. De får tillgång till och kunskap om rätt sorts gödsel och bekämpningsmedel. De får även utbildning i hur och när skörden skall göras för att uppnå bästa kvalitet. Mary Ata säger exempelvis att hon inte visste hur kakaobönorna skulle fermenteras innan hon gick med och Abna Asha säger att hon numera vet hur man ska sköta om sin kakaodling. Abnate Tewiah och Abeja Fayiwe säger att de idag tack vare Fairtrade kan göra kvalitetskakao och på så sätt sälja mer. De har kunskap om hela processen, tar hand om sina egna pengar och är således självständiga i sin försörjning. Esi Adisa, som inte äger sin mark har löst det med att dela inkomsterna från kakaon 50/50 med den hon hyr marken av. Theresa Assam säger att Kuapa Kokoo och women empowerment verkligen öppnade hennes ögon för att inte endast följa sin man utan kunna stå på egna ben. Hon och hennes man delar idag 50/50 på inkomsterna från skörden så att hon har sina egna pengar, tidigare tog mannen allt. *"Men were cheating us before, but now we have the power"*, är en ofta förekommande fras.

Det är viktigt för kvinnorna att äga sin egen mark, inte enbart på grund av kontrollen över pengarna utan också på grund av arvsrätten. Om hennes man dör går marken automatiskt till mannens familj, aldrig till kvinnan. De flesta kvinnor som har sin egen mark har oftast ärvt eller fått den av en släkting eller kommit överens om delad inkomstfördelning med den som äger marken. Några har även fått hjälp av bychefens mamma, Anna Sackey, som sålt mark till särskilt utsatta kvinnor. Just det faktum att kunna äga sin egen mark verkade inte i sig vara tack vare Fairtrade. De kvinnor vi mötte som inte var anslutna till kooperativet och Fairtrade ägde också sin egen mark. Bland annat Abina Akowah äger sin mark på 1 hektar som hon ärvt av sin pappa, Esi Mansa äger sin mark på 0,5 hektar som hon köpt själv och Yeedeen Tewiah äger sin mark på 0,5 hektar som hon fått av sin son.

På frågan om vad männen tycker om kvinnornas framfart säger kvinnorna att alla män inte är glada men kvinnorna bryr sig inte om det, männen måste acceptera detta vare sig de vill eller inte. Det har inte skapat problem hemma enligt kvinnorna. Männen börjar förstå alltmer att kvinnorna är kapabla och de förstår och accepterar nu att kvinnor även kan det tekniska och mer fysiskt utmanande stegen i kakaodlingen. Vidare säger kvinnorna att männen nu förstår att kvinnor är starka; *"if you put them in a box, they won't stay there"*.

När vi frågar männen vad de själva tycker om kvinnornas framfart säger Kwesi Kampah att han stöder kvinnorna i detta. Han säger även att kvinnorna har rätt i det de säger om männens oärliga handlande och att han är glad att kvinnorna nu är starkare och till exempel har sin egna marker så att de får större makt över sina liv. Kofi Adam stöder också till 100% det kvinnorna säger och han tycker det de gör är bra. Han tycker också att de tar bättre hand om barnen sedan kvinnorna började tjäna sina egna pengar. Det tolkar vi som att kvinnorna nu kan ta hand om hela hushållet på ett mer organiserat sätt eftersom de har bättre kontroll över och hand med pengarna.

Abina Esua är inte medlem i Kuapa Kokoo/Fairtrade och hon säger att hon sett en stor positiv förändring hos de kvinnor som gått med. De har mer makt än vad hon har. Hon känner sig inte empowered och hon får inte samma tekniska utbildning och inget skydd för fusk vid själva invägningen. Hon hörde talas om Kuapa Kokoo/Fairtrade för två år sedan från kvinnor som redan var medlemmar och har nu bestämt sig för att lämna sin oärliga man och

försöka skaffa sin egen mark och klara sig själv och kunna ta bättre hand om sina två barn.

Som utmaningar nämnde de vuxenutbildning för dem själva. De vill lära sig skriva och räkna så att de kan klara av den enkla bokföringen och förstå begreppen vinst och förlust. De har en plan att starta en vuxenutbildning för 30 personer inom kort som skulle vara två förmiddagar i veckan. Detta är något de kommer att rösta om det i ett av de kommande så kallade society-mötena. Alla som var med på vårt möte vill delta, så just där kommer inte planen att falla. Cecilia Appianim har kontaktat telefonibolaget MTN och bett dem om ekonomiskt stöd. Hon hoppas även på lärarstöd. De nämner även brist på tillgångar till krediter och lån som ett problem. Här verkar varken Kuapa Kokoo eller Fairtrade lyckas med att förse odlarna (män och kvinnor) med finansiella medel för att underhålla och utveckla deras verksamhet. De har som plan att själva börja spara pengar på banken genom att "ta ut" pengarna för motsvarande 1 kg av varje säck och spara dem.

CECILIA APPIANIM

Cecilia föddes den 15 mars 1957 i Breman Jamra. Hon är dotter till en polis och en bagerska och är äldst av sju systrar och en bror. Hon har, i motsats till många av sina kakaoodlande kollegor, gått en hel grundskoleutbildning följt av vad som kan liknas vid vår gymnasieutbildning med en merkantil inriktning.

År 1998 började Cecilia syssla med kakao då hon fick 5 hektar mark av sin mormor, mark som hon än idag äger och brukar. Hon gick med i Kuapa Kokoo år 2002 efter att en vän berättat om fördelarna för henne. Hon gick inte med förrän då eftersom hon inte förstod innebörden och fördelarna med medlemskapet säger hon. Men hennes vän förklarade så att hon förstod vad Fairtrade och premien gick ut på. Hon berättar också hur women empowerment berörde henne på djupet. Hon nämner även den rättvisa invägningen (inga fler riggade vågar), rent vatten, toaletter och skolor som skillnader och fördelar som berörde henne.

Det var under ett rutinmässigt bymöte som, den då mycket blyga, Cecilia tog modet till sig att fråga bychefen och "de äldre" (the elders) om hon som kvinna fick delta. Det fick hon och hon ställde frågor och delade med sig av sina idéer, vilket var högst ovanligt då. Cecilia kände sig inspirerad och stärkt av förebilden hon såg i en högt uppsatt kvinnlig president i kooperativet Kuapa Kokoo. Kan hon kan jag, tänkte Cecilia. Efter detta sade hon till kvinnorna i byn att så fort det är ett bymöte, gå dit! Och de gick dit och gör det fortfarande, i allt större utsträckning. Hon började även aktivt gå runt och berätta om Fairtrade för icke anslutna kvinnor och värvade på så sätt många nya kooperativmedlemmar och även en trogen väljarkår tack vare mobiliseringen av kvinnorna i samhället. År 2003 ställde hon upp i valet på så kallad samhällsnivå för posten som uppköpare. Hon var den första kvinnan som tävlade mot männen i hennes samhälle. Några få av männen och alla kvinnor röstade på

henne och hon blev invald. Därefter har hon haft poster som kassör (distriktsnivå), ekonomisekreterare (nationell nivå) och nu till sist den nuvarande posten som både distriktspresident och som uppköpare i sitt lokala samhälle. År 2006 och 2008 fick hon möjlighet att besöka USA och marknadsföra Divine-choklad och berätta om Kuapa Kokoos verksamhet. Hon säger att hon vill kandidera i årets val men har inte bestämt sig ännu för vilken position. Hon vill först ut och prata med odlarna och särskilt kvinnorna för att kartlägga vilka behov som finns och vilket stöd hon har hos dem.

Cecilia är skild sedan drygt ett år och hyr nu sin tvåa i ett radhusliknande hus. Hon har gått sin egen väg trots motstånd av sin man. Däremot säger hon att hon alltid har haft ett starkt stöd hos sin familj; mamma och pappa samt mor- och farföräldrar. Det tillsammans med hennes utbildning kan tänkas ha hjälpt henne att nå dit hon är idag.

DISKUSSION & SLUTSATS

Syftet med fältstudien och denna rapport var att få en ökad förståelse för Fairtrade samt kakaokooperativets Kuapa Kokoos funktion och dess eventuella inverkan på stärkandet av kvinnornas ställning och deras egenmakt (empowerment). Sammanfattningsvis kan vi konstatera att syftet uppfylldes. Vi fick en relativt god förståelse för hur Fairtrade fungerar och då i synnerhet i distriktet Breman och mera specifikt i de byar vi besökte. Kooperativets och Fairtrades inverkan på kvinnornas ställning blev rätt tydligt genom de svar vi fick i samtalen med kvinnorna. Så gott som samtliga kvinnor tog upp det faktum att de efter anslutningen till kooperativet blivit starkare i form av ökad kunskap och nyvunnet mod att ta kontroll över sina liv och inte vara beroende av männen. De har genom teknisk utbildning fått bättre förutsättningar för sin odling och även kunnat sälja mer eftersom kvaliteten har höjts. Däremot var det svårt att tydligt veta om de syftade på kooperativet eller Fairtrade i sig eller både och, och i så fall till vilken grad. Frågan är också om odlarna kan urskilja dessa ifrån varandra. De är ju nära sammanflätade och det var svårt att på denna korta tid få en uppfattning om vad som var hönan och vad som var ägget. Hur det än är så sägs det att det som Afrikas kvinnor behöver är någon som tror på dem och i detta fall verkar kooperativet och Fairtrade fylla den funktionen, båda på sitt sätt.

Vår frågeställning var om Fairtrade har påverkat och ökat kvinnornas egenmakt (empowerment) i kooperativet Kuapa Kokoo? I så fall hur? Här är det relativt tydliga svaret ja och det har det gjort genom att hjälpa kvinnorna att ta kontroll över sina liv. Detta har gjorts genom att ge dem praktiska kunskaper och färdigheter och även socialt mod tack vare (kvinno)gruppen för att kunna bryta sig loss från gamla traditioner och mönster. Vi märker en stark sammanhållning bland kvinnorna när de möts. De har slogan-liknande rop och

”hejar”-sånger som de alltid börjar sina möten med eller pausar med mitt i mötet, till exempel meningen ”Papa Paa!” som betyder ”Best of the best!” kan de slänga in lite när som för att få lite ny energi i mötet. Detta gäller även vanliga bymöten för kooperativet, inte bara kvinnogruppen. Men det märks att kvinnorna är stärkta av varandra och av gruppen och det blir extra tydligt när de pratar om sina ”cheating men”. Det är mycket prat om att bli självständig från mannen så att han inte längre kan lura henne på pengar och annat. Man kan inte undgå känslan av en viss polarisering könen emellan, lite ”vi mot dem”, och även om det är bra att kvinnorna nu vågar ta steget och bli självständiga behöver män och kvinnor samarbeta och jobba tillsammans för att ta ett samhälle framåt i utvecklingen. Den positiva inställningen hos de män vi pratade med är förhoppningsvis en god indikation på att de är på väg i rätt riktning.

Samtidigt kan man konstatera att kvinnornas framfart i de samhällen och byar vi besökte (Asikuma, Kuntanasi, Asuoko och Mante) fortfarande befinner sig i ”barnaskorna”. Det vill säga att kvinnorna har rest sig och verkligen börjat ta plats utanför hemmet, på möten och i olika grupper och styrelser och de har fått de mest elementära kunskaperna och färdigheterna. Men mycket saknas fortfarande och de har ännu en lång väg att gå. Och som vi ser det är analfabetismen ett stort hinder här. I så gott som varje intervju efterlyser de själva mer utbildning. Kunskapsörsten är stor vad gäller det mest grundläggande som att läsa, skriva och räkna. På grund av att de inte kan läsa och skriva kan de inte fullt ut utnyttja all den kunskap och alla de möjligheter som Fairtrade erbjuder. Många är beroende av andra i samhället som förmedlar informationen och generellt sett är alltid förstahandsinformation den bästa, inte andra eller tredjehandsinformation som genomgått många tolkningar och filter. Det är många som säger att det som behövs på hela kontinenten Afrika är utbildning, utbildning och åter utbildning. Och det stämmer väl överens med våra observationer.

Dessutom är Kuapa Kokoo redan ett så pass stort kooperativ att det krävs att odlarna även förstår sig på den politiska strukturen och det interna systemet. Det krävs att kvinnorna förstår att de måste ut och nätverka och lobba för sin sak; dels för att bli valda till högre poster i lokala och nationella val och dels för att driva det egna samhällets sak. Denna insikt saknades rätt tydligt hos dem vi pratade med och det verkade som att de mest fokuserar på det praktiska dagliga förmånerna i vardagen, som till exempel tillgång till redskap, skyddskläder och gödsel. Å andra sidan är det väldigt naturligt eftersom de flesta kämpar för att få mat för dagen för sin, oftast rätt stora, familj. Då ligger fokus på det mest akuta, inte så mycket på strategi och planering för framtiden. Cecilia är undantaget här, hon har verkligen fattat galoppen och kör stenhårt, ibland så man undrar hur hon orkar. Men hon har också fått en längre utbildning än de flesta och har haft förmånen att ärva en rätt stor yta mark. Här kunde även det statliga COCOBOD göra mer genom att uppmuntra fler kvinnor att delta (och även följa upp deltagarstatistiken) i FBS och på så sätt få dem att anamma det affärsmässiga tänket lite mer. Många efterlyste även fler och mer frekventa aktiviteter i den så kallade kvinnogruppen (women’s group). De inser att de behöver stöd i sin utveckling och det är ett framsteg i sig att kunna be om rätt sorts hjälp och inse vad de själva behöver.

Statistik över styrelsernas sammanställning på lokal och nationell nivå inom kooperativet fanns tyvärr inte att tillgå. Men i de byar vi besökte fanns till exempel ingen kvinnlig ordförande och till exempel i Asuoko hölls alla tre höga poster (ordförande, sekreterare och inköpare) av män och de lägre posterna av kvinnor (exekutiva medlemmar och kassör). Detta ger en indikation på att kvinnorna kan och bör ta ännu mer plats för att fortsätta den positiva utvecklingen. Dock verkade det inte, som ovan nämnts, som om majoriteten kvinnorna vi mötte strävade efter denna utveckling för sin egen del. För att stärka sig ytterligare vore det bra om kvinnorna kunde gå ihop och skapa större odlingsarealer och på

så sätt skaffa sig skalfördelar. Dessvärre sätter de komplicerade äganderättigheterna och strukturerna käppar i hjulet för detta.

Generellt sett kan vi konstatera att Fairtrade inte är (så) välbekant utanför kooperativet och bland dem som inte är aktiva inom rörelsen. Under intervjun med borgmästaren för Asikuma framkom det att hans kunskap om Fairtrade inte var särskilt stor, utan Cecilia fick rycka in och diskret ge honom lite information och tips om relevanta ämnen under samtalsgången. Vi talade även med ett par lärare på två olika skolor (i Asuoko samt Kuntanasi) som hört talas om Fairtrade, men inte hade någon djupare insikt i vad det handlar om. Den utbildningsansvarige, Ankamah A. Samuel, på COCOBOD, hade viss kunskap om Fairtrade och Kuapa Kokoo, men inte så mycket som man kunnat förvänta sig.

Vad gäller COCOBOD är det bra att de blickar framåt och har sikten på framtiden och ny teknologi, dock känns det som att det finns andra prioriteringar som det borde sättas mera krut på innan man satsar på ökad datoranvändning och så kallad e-learning som Samuel nämde under vår intervju. En avgörande och "akut" aspekt är läs- och skrivkunskaper som COCOBOD kunde stödja på ett mer systematiskt sätt. Och som nästa steg efter det vore att få upp antalet kvinnor i deltagandet i Farmers Business School (FBS), nu är kravet 1/3 men det borde höjas till hälften. För att på något sätt rättfärdiga den rejäla vinstmarginalen som COCOBOD plockar ut vid försäljningen av kakao borde den i högsta möjliga mån gå tillbaka till odlarna i form av ännu bättre stöd och utbildning. Och man kan bara föreställa sig vad en fördubbling av priset per säck kunde innebära för odlarna och deras livssituation. Låt oss hoppas på att deras ambition att "close the gap" under de kommande två åren inte bara är tomma ord utan verkligen sker inom en snar framtid. Vi har kontaktat Fairtrade International för att få deras syn på COCOBOD:s prissättning i förhållande till marknadspriset.

Gällande studiens begränsningar var vi vid intervjuerna med odlarna mycket beroende av vår kontaktperson och tolk Cecilia Appianim, som gärna tar plats och vill ha kontroll över situationen. Ingen av odlarna kunde engelska och ibland var det svårt att avgöra hur mycket Cecilia lockade fram och påverkade svaren till att bli det hon trodde att vi ville höra. Ibland översatte hon "svaren" innan intervjuobjektet hunnit öppna munnen, så i vissa situationer var detta tydligare än i andra. På grund av kommunikationshinderna fick vi inte heller fram särskilt "djupgående" svar till frågorna vi ställde till odlarna. Svaren var liknande, ofta mycket korta och sammanfattande (i alla fall när Cecilia framförde dem). Något som också gjorde oss konfunderade var att odlare som endast varit anslutna till Kuapa Kokoo en kortare tid, exempelvis bara ett år, i några fall hävdade att anslutningen medfört positiva förändringar i deras liv som i praktiken inte kunde tillskrivas Kuapa Kokoo och Fairtrade. Med andra ord gick faktan inte alltid ihop och vid dessa tillfällen fick man känslan av vi fick svaren "vi ville ha".

Avslutningsvis kan vi citera Cecilia Appianim som knöt ihop kakosäcken väldigt väl när hon förklarade vad Fairtrade betydde för henne och odlarna i kooperativet; "*Non Fairtrade = me, Fairtrade = we*". Den vi-känslan förmedlades tydligt vid varje bymöte och odlarträff vi fick ta del av och det i sig är en mycket positiv sak och utgör en bra grogrund för kooperativet att ta nästa steg och fortsätta utvecklas.

"Om du vill gå snabbt gå ensam, om vi vill gå och nå långt, gå tillsammans."

KÄLLFÖRTECKNING

Allred, S. (2013). "Co-operatives can play a key role in development". *The Guardian*.

<http://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2013/jul/06/international-day-of-cooperatives>

COCOBOD:s hemsida.

https://www.cocobod.gh/Objectives_Functions_Board.php

<https://www.cocobod.gh/oursubsidiaries.php>

Co-operatives UK.

<http://www.uk.coop/advantage>

Divines hemsida.

<http://www.divinechocolate.com/uk/about-us/research-resources/divine-story>

<http://www.divinechocolate.com/uk/about-us/research-resources/divine-story/kuapa-kokoo>

<http://www.divinechocolate.com/uk/sites/default/files/img/AnnualReport1213.pdf>

<http://www.divinechocolate.com/uk/about-us/inside-divine>

Fairtrade Foundation (n.d) "Kuapa Kokoo, Ghana"

<http://www.fairtrade.org.uk/en/farmers-and-workers/cocoa/kuapa-kokoo>

Fairtrade International & Fairtrade Africa (2014) "Fairtrade Cocoa In West Africa"

http://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/resources/Fairtrade-cocoa-WestAfrica-report_2014.pdf

Fairtrade Sverige (2012) Fairtrade-rapporten 2012 "Fattigdomsbekämpning genom empowerment"

http://fairtrade.se/wp-content/uploads/2012/10/Fairtrade-rapporten-2012_webb.pdf

International Cocoa Organization "ICCO Daily Prices of Cocoa Beans".

<http://www.icco.org/statistics/cocoa-prices/daily-prices.html>

Kuapa Kokoos hemsida.

http://www.kuapakokoo.com/catselect.cfm?article_maincatid=96

http://www.kuapakokoo.com/subcatselect.cfm?article_maincatid=96&article_subcatid=144

http://www.kuapakokoo.com/subcatselect.cfm?article_maincatid=101&article_subcatid=154

http://www.kuapakokoo.com/subcatselect.cfm?article_maincatid=101&article_subcatid=152

http://www.kuapakokoo.com/subcatselect.cfm?article_maincatid=101&article_subcatid=151

http://www.kuapakokoo.com/subcatselect.cfm?article_maincatid=101&article_subcatid=150

Nyirongo, V. (2014) "Our expert's take: Why do women remain invisible, in spite of their presence?". UN Women.

<http://www.unwomen.org/en/news/stories/2014/7/our-experts-take-venge-nyirongo>

Osei, K. (2012) "Womens Rights in Ghana Today!!!!". *Modern Ghana*.
<http://www.modernghana.com/news/423735/1/womens-rights-in-ghana-now.html>

The Global Gender Gap Report 2013. World Economic Forum.
<http://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2013>

Womankind Worldwide. "Ghana".
<http://www.womankind.org.uk/where-we-work/ghana/>

Women in National Parliaments.
<http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

BILAGA 1

INTERVJUFRÅGOR

- Hur länge har ni varit medlemmar i Kuapa Kokoo och Fairtrade?
- Varför anslöt ni er?
- Vilken är den största upplevda skillnaden sedan ni blev medlemmar?
- Vad har ni kunnat göra för er och för ert samhälle (society) som ni inte kunde göra när ni inte var medlemmar?
- Vad har ni lärt er tack vare Kuapa Kokoo och Fairtrade? (Riktat separat till kvinnor och män).
- Kvinnors och männens syn på empowerment.
- Hur har empowerment förändrat ert liv?
- Männens syn på kvinnornas framfart och empowerment.
- Uppmuntras kvinnorna av männen att ta mer ansvar utanför hemmet?
- Hur har premien kommit ert samhälle till nytta?
- Har ni någon alternativ sysselsättning under januari–april när det inte är kakaosäsong? I så fall vilken?
- Vad är det svåraste och mest utmanande med att vara kakaodlare?
- Hur upplever ni tillgången på resurser och information från Kuapa Kokoo och Fairtrade?
- Något ni önskar mer eller vill förändra med Fairtrade?

BILAGA 2

FAIRTRADE-KRITERIER FÖR SMÅSKALIGA ODLARE:

http://www.fairtrade.net/fileadmin/user_upload/content/2009/standards/documents/generic-standards/2014-01-15_SPO_EN.pdf

BILAGA 3

KOOPERATIV – STRUKTUR OCH HISTORIA

Kooperation är en form av ekonomisk samverkan, där medlemmarna i kooperativet både äger och driver den verksamhet de har behov av. Den verksamhet man bedriver i ett kooperativ ska ge medlemmarna största möjliga nytta, till exempel ekonomisk sådan. Även samhällsnytta och allmänintresse är viktiga mål och begrepp för kooperativ. Kooperation kombinerar demokrati med affärsutveckling och socialt ansvarstagande. Det unika med den kooperativa organisationsformen är att varje medlem, precis som i en vanlig förening, har en röst oavsett hur mycket kapital han eller hon har satsat, och att den är öppen för alla. På detta sätt sänks tröskeln för deltagande betydligt i jämförelse med till exempel aktiebolagsformen, där både den finansiella och riskmässiga insatsen gör det omöjligt för i synnerhet mindre bemedlade att starta ett bolag. Ett kooperativs främsta drivkraft är medlemsnytta, det vill säga att tillgodose medlemmarnas ekonomiska, sociala eller kulturella behov, och där vinst ses som medel och inte som mål. Även styrkan som gruppen medför bör lyftas fram. Som medlem i kooperativ, i gruppen, kan enskilda odlare bli starkare i förhandling med både myndigheter och andra marknadsaktörer. Även viktiga och lönsamma skalfördelar vad gäller inköp av till exempel råmaterial och annat materiel som krävs i produktion (skyddskläder etc) uppstår när volymen ökar och i och med att kooperativet ökar i medlemsantal.

Kooperation har uppkommit på flera olika platser, men ett av de mer kända startade i Rochdale, Storbritannien, år 1844. Då bildade 28 vävare en förening där man satsade en pund var, för att sätta upp en livsmedelsbutik där medlemmarna skulle köpa varor. Efter ett år hade medlemsantalet vuxit till 74 personer och gett ett överskott på 22 pund. Från början slogs fast att ingen medlem skulle ha mer än en röst, även om han eller hon hade mycket pengar inestående i föreningen. De kooperativa värderingarna är – förutom deltagande och ömsesidighet – självhjälp, personligt ansvar, demokrati, jämlikhet, rättvisa, solidaritet, hederlighet, öppenhet, socialt ansvar och omsorg för andra.

De sju kooperativa principerna

- 1. Frivilligt och öppet medlemskap** utan diskriminering avseende kön, social ställning, ras, politisk eller religiös övertygelse.
- 2. Demokratisk medlemskontroll** – Medlemmarna styr verksamheten och deltar aktivt i fastställande av mål och riktlinjer och i beslutsfattande. Förtroendevalda män och kvinnor är ansvariga inför medlemmarna.
- 3. Medlemmarnas ekonomiska deltagande** – Medlemmarna bidrar på ett rättvist sätt till den kooperativa föreningens kapital och utövar kontroll över det i demokratisk ordning.
- 4. Självständighet och oberoende** – Kooperativa föreningar är fristående och styrs av medlemmarna. Om de ingår avtal med andra organisationer, inklusive regeringar, eller skaffar externt kapital sker detta på villkor som säkerställer demokratisk medlemskontroll och som vidmakthåller den kooperativa självständigheten.
- 5. Utbildning, praktik och information** – Kooperativa föreningar erbjuder utbildning och praktik till sina medlemmar och anställda så att de effektivt kan bidra till utvecklingen av föreningarna.
- 6. Samarbete mellan kooperativa föreningar** – Kooperativa föreningar tjänar sina medlemmar mest effektivt och stärker den kooperativa rörelsen genom att samarbeta på lokal, nationell samt regional och internationell nivå.

7. Samhällshänsyn – Kooperativa föreningar arbetar för en hållbar utveckling av sina lokalsamhällen enligt de riktlinjer som godtagits av medlemmarna.

Det finns över 1 miljard kooperativmedlemmar i världen som sysselsätter fler än 100 miljoner människor. Det är 20% mer än vad multinationella företag gör. Dessa kooperativ omsätter 1,1 triljoner US-dollar, vilket säkrar försörjning och utkomst för 3 miljarder människor. Det motsvarar halva jordens befolkning. 75% av Fairtrade-märkta produkter produceras av kooperativ som består av så kallade småskaliga odlare.

BILAGA 4

KUAPA KOKOOS STRUKTUR

Kuapa Kokoo är organiserat på fyra nivåer. *The Annual Delegates Conference* (ADC) är det högsta beslutsfattande organet i unionen. Vid denna årliga konferens, som vanligen hålls i juli månad i staden Kumasi, godkänns och beslutas det om viktiga regelverk och budgetar för kommande verksamhetsår. Under denna konferens väljs även nya styrelsemedlemmar till National Executive Council, NEC (se nedan), som innehar sin position i fyra år. Det beslutas även om vad premien samt utdelningen från Divine ska användas till (se "Kuapa Kokoo Farmers Union:s divisioner", bilaga 5). Två delegater, en man och en kvinna, från varje registrerat samhälle (ca 1500) deltar. En omröstning görs av förslagen som lagts fram av representanterna, vilka grundar sig på omröstningar i samhällena. Efter att i samhället ha enats om vad de vill använda premiesumman till skickas deras förslag till distriktsnivå och därefter till nationell nivå där de förslag som fått mest röster väljs. Omröstningen kan vara både öppen och sluten. Premien ges till flera olika projekt och kan variera i antal från år till år.

Av de så kallade distriktscheferna väljs tjugo personer in i det nationella verkställande rådet *National Executive Council* (NEC). De utvalda medlemmarna tjänstgör sedan i styrelserna för KKL, KKFT och KKCU.

Samhällena inom ett distrikt väljer ut en styrelse bestående av sju personer som formar det verkställande rådet för distriktet, *District Executive Council* (DEC). Tillsammans med managern för distriktet bildar de en kommitté för distriktet, vilken sköter den dagliga driften av området. Totalt sett finns det 52 distrikt inom Kuapa Kokoo.

På gräsrotsnivå, *the Village Society Level*, finns odlarna och medlemmarna i kooperativet. Det är medlemmarna i bysamhället som väljer ut styrelsen på sju personer som ska se till den dagliga driften av samhället. Dessa styrelsemedlemmar består av en ordförande, vice ordförande, sekreterare, kassör, uppköpare samt ytterligare två styrelsemedlemmar.

BILAGA 5

KUAPA KOKOO FARMERS UNION:S DIVISIONER (KKFU)

Förutom Divine Chocolate Limited finns ytterligare tre divisioner inom Kuapa Kokoo Farmers Union; Kuapa Kokoo Limited, Kuapa Kokoo Farmers Trust och Kuapa Kokoo Credit Union.

Kuapa Kokoo Limited (KKL) är namnet på Kuapa Kokoo Farmers Unions (KKFU) licenserade inköpsbolag för kakao. Det är det enda inköpsbolaget för kakao som ägs av ett kooperativ. KKL består av fyra avdelningar; ekonomi & finansiering, administration, så kallat "operations", forskning & utveckling samt intern revision. Den operativa delen (operations) har hand om inköpen av kvalitetskakao från odlarna i samhällena. Det är deras uppgift att se till så att kakaon är sorterad, kvalitetsbedömd och förseglad samt därefter säkert transporterad till CMC:s överlämningsplatser. Avdelningen för intern revision genomför interna kontroller av organisationen samt säkerställer att budgeten efterföljs. Forskning och utveckling säkerställer att medlemmarna följer KKFU:s regler och principer samt arbetar med att förbättra verksamheten i samhällena genom utbildning och träning och genom att förbättra organisationen som helhet.

Kuapa Kokoo Farmers Trust (KKFT) bildades år 1996 och tar emot och förvaltar medel avsedda för Kuapa Kokoo Farmers Union. Dessa medel består till största delen av premier som tjänats ihop genom försäljningen av kakao till Fairtrade-marknaden. KKFT regleras av en föreningsurkund och styrs av en styrelse bestående av representanter för odlarna samt representanter från utländska samarbetspartners. KKFT fördelar premien, som i dagsläget ligger på 200 dollar/ton, till projekt för KKFU:s räkning. Dessa projekt skall vara större och mer krävande till sin karaktär än till exempel inköp av verktyg och skyddskläder. KKFT tar emot ansökningar från samhällena som önskar använda en del av premien till ett projekt i sitt samhälle. KKFT inspekterar sedan på plats och väljer därefter ut de samhällena med projekt som har störst behov av premien och som samtidigt har bäst förutsättningar att få önskat resultat av projektet och insatsen. KKFT gör en så kallad "shortlist" på olika samhällena och deras önskade projekt och medlemmarna röstar sedan på vilket / vilka projekt som ska genomföras. Alla projekt måste godkännas vid den årliga konferensen, ADC. Alla ca 1500 samhällena inom Kuapa Kokoo har ännu inte fått ett premieprojekt tilldelat till sig. Premien har genom åren bland annat använts till projekt för brunnsborrning för dricksvatten, skolor, mobila kliniker och fältskolor för odlarna. Utdelningen från Divine går även till KKFT och röstningen om vad den ska gå till sker vid samma tillfälle. År 2013 användes bland annat premien till att samtliga odlare inom Kuapa Kokoo fick beskärningsverktyg (till exempel machetes). År 2013 gav försäljningen av Fairtrademärkt kakao, 24 026 ton, en premie på ca 4,8 miljoner USD till kooperativet. Till detta tillkommer även dividenden från Divine som räkenskapsåret 2013-2014 motsvarade en summa på 35 200 USD. KKTF ansvarar även för förslaget om hur stor bonusen ska vara, något som sedan röstas igenom av medlemmarna på årsmötet. I dagsläget ligger bonusen på 4 cedis / säck. Bonusen betalas direkt till odlaren när kakaon säljs till uppköparen.

Kuapa Kokoo Credit Union (KKCU) bildades år 2000 med hjälp från Twin UK samt The Department for International Development. KKCU erbjuder sina medlemmar lån till konkurrenskraftig ränta och även information samt råd om sparande och försiktighet vad gäller pengahantering överlag. Visionen är att bli det ledande mikrofinansinstitutet som erbjuder finansiella tjänster av hög kvalitet till sina medlemmar. Det finns i dagsläget 8300 medlemmar, varav merparten är medlemmar i KKFU.